

Jussi Lampinen

**Perheen kesken vai yleiseen jakoon?
Aatelisnaisten luottosuhteet, varallisuus ja
toimijuus perukirjoissa vuosina 1828-1867**

Historian kandidaatintutkielma

29.4.2020

Jyväskylän yliopisto

Historian ja etnologian laitos

Sisällysluettelo

1. Johdanto	3
<i>1.1 Tutkimusaihe ja tutkimuskysymykset .....</i>	<i>3</i>
<i>1.2 Alkuperäislähteet .....</i>	<i>4</i>
<i>1.3 Metodi ja keskeiset käsitteet .....</i>	<i>6</i>
<i>1.4 Eettiset haasteet ja huomiot tutkimuksessa .....</i>	<i>8</i>
<i>1.5 Aikaisempi tutkimus .....</i>	<i>9</i>
2. Naiset toimijoina.....	13
<i>2.1 Naisen asema yhteiskunnassa.....</i>	<i>13</i>
<i>2.2 Valta, toimijuus ja naiset.....</i>	<i>13</i>
3. Naiset rahanlainaajina	15
<i>3.1 Leskinaiset arvovaltansa näyttäjinä .....</i>	<i>16</i>
<i>3.2 Aikaisin varttuneet ja nuorena kuolleet - neitien vaikutusvalta.....</i>	<i>17</i>
<i>3.3 Auttavat ja armolliset aateliset.....</i>	<i>20</i>
4. Johtopäätökset	21
Lähdeluettelo	23

1. Johdanto

1.1 Tutkimusaihe ja tutkimuskysymykset

”*Joca näin on toimelinen/ Waimo tawois sijwolinen/ Callimb’ on hän callind’ päärlly*”¹ opetettiin runokokoelmassa, jossa vaimon kuului olla ”waimo tawois sijwolinen” eli aviomiehen mukaan toimiva ja kuuliainen. Vaimoon ja sitä kautta naiseen liitetyt roolit olivat hyvin rajattuja 1600-luvulta lähtien aina 1900-luvulle saakka, mutta mitä oikeuksia naiset saivat itselleen? Oliko vallankäyttö kodissa tai sen ulkopuolella mahdollista ja kuka määräsi naisen omaisuudesta tai sen käyttämisestä?

Kandidaatintutkielmani aiheena on aatelisnaisten toimijuuden ja varallisuuden tarkasteleminen luottosuhteiden kautta: pyrin selvittämään millä tavalla aatelisnaiset ovat toimineet rahanlainaajina ja lainan vastaanottajina 1830-1860-luvuilla koottujen perukirjojen pohjalta. Erityinen mielenkiintoni kohdistuu aatelisnaisiin, joiden perukirjoihin on merkitty selkeitä lainattuja summia. Lisäksi pyrin selvittämään perukirjojen pohjalta, että liittyykö varallisuuteen ja lainaamiseen tiettyjä syitä kuten esimerkiksi toveruutta, sukulaisuutta tai aikaista kuolemaa. Esimerkiksi Hemminki (2014) on osoittanut, että yleensä talollisten velkoihin liittyi tiettyjä suhteita, joiden avulla luottokelpoisuus pystyttiin arvioimaan.² Kuitenkin yleisenä oletuksena voidaan ottaa, että aateliset olisivat olleet huomattavasti rahvasta korkeamman sosiaalisen aseman sekä useasti korkeamman varallisuuden vuoksi luotettavia ja luottokelpoisia. Miksi kuitenkin korkeassa sosiaalisessa asemassa olleet aateliset ottivat rahaa vastaan muilta tai mahdollisesti lainasivat sitä muille?

Tutkimuksen tarkoitus on tuottaa lisää tietoa ja tuloksia aatelisnaisten toiminnasta, sillä koen että nykyinen aatelisnaisiin kohdistunut tutkimus käsittelee enemmän sosiaalisia suhteita ja naisten mahdollisuutta vaikuttamiseen ihmissuhteissa ja omassa elinpiirissään. Pyrin itse selvittämään sosiaalisia rakenteita ja naisten yhteiskunnallista asemaa tutkimalla niitä varallisuuden ja luottosuhteiden kautta. Tämä tuo sukupuolihistorian kenttään uutta näkökulmaa ja samalla pohtii teemoja naisten itsenäisestä varallisuuden käyttämisestä ja hallitsemisesta. Vainio-Korhonen (2014) on sivunnut aihetta tutkimalla aatelisnaisten toimintaa rahanlainaajina erilaisella lähdeaineistolla: jo aikaisempi tutkimus osoittaa

---

¹ Mennander 1998, 76; Eilola 2002, 108.

² Hemminki 2014, 164, 159, 221.

aatelisnaisten hankkineen jopa korkoa omalla omaisuudellaan ja sen lainaamisella³, mutta haluan itse selvittää lainaamisen takana olevia mahdollisia sosiaalisia suhteita. Löytyykö lähdeaineistoni kautta lainoille tiettyjä yhteyksiä vai löydätkö selviä merkkejä itsenäiselle rahankäyttämislle, jonka motiiveina on ollut oman arvovallan tai vaikutuspiiriin laajentaminen?

Vaikka naisiin liitetyt uskomukset ovat yleensä korostaneet naisten alisteista yhteiskunnallista asemaa sekä melkein mitätöntä oikeudellista päätösvaltaa⁴, oma tutkimukseni tulee keskittymään aiemman tutkimuskirjallisuuden nojaten selvittämään naisten toimijuutta kullissien takana: antavatko perukirjat tietoa lainaamisen syistä tai näyttävätkö ne toteen naisten mahdollisuudesta rahan lainaamiseen ja vastaanottamiseen itsenäisesti?

Naisten toimijuutta ja luottosuhteiden luomista tutkiessa auttavat seuraavat tutkimuskysymykset: **1. Millaiset sosiaaliset suhteet mahdollistivat rahan lainaamisen?**

2. Millä tavalla aineistoni kuolleiden ikä on vaikuttanut velkoihin ja sen merkitsemiseen: olivatko myös nuoret tytöt valmiita ja halukkaita lainaamaan rahaa tai kiinteää omaisuutta?

1.2 Alkuperäislähteet

Alkuperäislähteinäni tässä tutkimuksessa toimii Turun hovioikeuden digitoidut perukirjat vuosilta 1828-1867. Kyseiset perukirjat on tuotettu Varsinais-Suomen seudulta ja sisältävät pelkästään säädyltään aatelia henkilöitä. Oman tutkimukseni kannalta tämä helpottaa tutkimustyötä huomattavasti: pystyn keskittymään henkilöihin huomattavasti nopeammin ja helpommin, kun perukirjassa mainittujen vainajien säätyjä ei ole syytä alkaa selvittää. Perukirjojen tulkinnassa pyrin selvittämään aatelisnaisten luottosuhteita tutkimalla perukirjan lopusta löytävää ”*AFKORTNING*”-osiota, joka vapaasti suomennettuna tarkoittaa vähennyssummaa. Perukirjojen loppuun on erikseen ja selkeästi merkitty saatavien rahalliset

---

³ Vainio-Korhonen, 2014. ”Aatelisnaiset toimivat jopa pankkiireina”.
<https://www.ts.fi/teemat/tiede/597693/Aatelisnaiset+toimivat+jopa+pankkiireina> Luettu 6.2.2020.

⁴ Lahtinen & Vainio-Korhonen 2011, 20-21.

määrät.⁵ Perukirjoista varallisuutta on luotettavaa tutkia, sillä 1734 tulleen lain mukaisesti jokaisesta vainajasta oli tuotettava perukirja ja toimitettava hovioikeuteen köyhäinveron uhalla. Varsinkin runsaan omaisuuden haltijoista perukirjat haluttiin tuottaa hyvinkin nopeasti ja tarkasti, sillä perinnönjako niin rintaperillisten kuin leskenkin näkökulmasta tuli tällöin huomattavasti helpommaksi. Aatelisten perukirjojen kohdalla velkatiedoissa tulee ottaa huomioon myös vakiintuneet käytännöt, jossa $\frac{1}{8}$ omaisuudesta tuli maksaa köyhille.⁶ Mahdolliset tämänkaltaiset löydöt aatelisnaisten perukirjoista aion ottaa myös tarkasteluun, sillä oma hypoteesini mukaan uskon, että aatelisten piirissä tällaista toimintamallia löytyy.

Monen vuoden käsittävän aikarajauksen tarkoitus on kartoittaa osaltaan naisten aseman kehittymistä läpi 1800-luvun. Vaikka naisen asema oli aikaisempina vuosisatoina ollut voimakkaasti sidottu kodin piiriin, koen mahdollisena, että naisten vaikuttaminen varallisuuden keinolla omassa elinpiirissään kasvoi jatkuvasti läpi 1800-luvun. Sääty-yhteiskunta sekä kristillinen maailmankuva saivat tieteestä yleistyvän kilpailijan, jonka vuoksi vanhat asenteet ja kristilliset tavat eivät istuneet ihmisten jokapäiväiseen elämään yhtä voimakkaasti kuin aikaisemmin.⁷ Uskon, että perukirjoihin merkityt tiedot luottosuhteista myös kertovat yhteiskunnallisesta muutoksesta.

On syytä myös kiinnittää huomiota lähdekriittisiin huomioihin, kun mietitään perukirjoja lähteinä ja niiden kautta varallisuuden tutkimista. Tosiasia oli, että varsinkin maaseudulla annettua lakia ei aina noudatettu täysin täsmällisesti: joistakin henkilöistä perukirja saattoi jäädä tekemättä kokonaan tai se koottiin huomattavasti myöhässä, jolloin kuolemanaikainen omaisuus saattoi olla huomattavasti huventunut sen alkuperäisestä määrästä.⁸ Lisäksi velkasuhteita pohtiessa perukirjojen pohjalta tulee myös ottaa huomioon, että luottosuhteita solmittiin usein tiettyjen suhteiden perusteilla eikä varsinaisia velkakirjoja välttämättä ollut olemassa. Epämääräisesti ja epämuodollisesti sovittuja velkoja saatettiin ilmoittaa perukirjoihin huomattavasti enemmän.⁹ Omasta mielestäni perukirjojen kautta luottosuhteet tulee kuitenkin helpommin lähestyttäväksi: perukirjoista näkee tarkkoja summia, joita vainajan kuolinpesällä oli perittävänä tai saatavana. Epämuodollisetkin luottosuhteet antavat

---

⁵ Markkanen 1988, 57.

⁶ Markkanen 1988, 17.

⁷ Tuomaala 2005. ”Naisten täydet poliittiset oikeudet 100 vuotta”.

<http://www.helsinki.fi/sukupuolentutkimus/aanioikeus/artikkelit/tuomaala.htm>. Luettu 28.4.2020.

⁸ Markkanen 1988, 55.

⁹ Hemminki 2014, 137, 215.

tietoa vainajien vaikutuspiiristä ja siitä kelle luottoa haluttiin antaa. Lisäksi varsinainen tarkoitukseni on tutkia aatelisnaisten mahdollisuuksia luoda luottosuhteita ja uskon perukirjojen antavan tietoa näistä niin virallisia kuin epämuodollisiakin reittejä.

Perukirjatutkimukselle on osoitettu lähdekriittisesti myös tukevia huomioita, jotka osoittavat perukirjojen luettavuutta lähteenä. Laki velvoitti mahdollisen lesken, perillisen tai sukulaisen hoitamaan perukirjoituksen kuntoon ajoissa, jolloin kaikki vainajan hallussa ollut omaisuus tuli ilmoittaa sitä vähentämättä. Lisäksi Markkanen (1988) huomauttaa, että perukirjat, jotka luotiin yksittäisten uskottujen miesten toimesta, ovat luotettavampia kuin esimerkiksi seurakuntien luettelot, sillä uskotut miehet usein elivät lähempänä arkimaailmaa sekä yleensä tunsivat vainajan.¹⁰

Oma pyrkimykseni tutkimuksessa on tuoda enemmän esille perukirjojen mahdollisuuksia osana historiantutkimusta, jossa perukirjoja on tutkittu omaisuuden määrän ja levinneisyyden näkökulmasta.¹¹ Erityisesti haluan osoittaa uusia perukirjojen antamien tietojen mahdollisuuksia osana sukupuolihistoriaa, jossa yleensä alkuperäislähteet ovat sijoittuneet henkilökohtaisesti luotujen lähteiden pariin. Henkilökohtaisista lähteistä saa kattavan ja perusteellisen kuvan yksittäisten henkilöiden ajattelusta ja omien tuntemusten sijoittamisesta yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin. Ne useasti eivät kuitenkaan konkreettisesti kerro lainaamisen merkityksestä tai keille kaikille omaisuutta on voitu lainata, sillä velkakirjoilla luodut luottosuhteet esimerkiksi aatelisilta muille talollisille eivät välttämättä olleet aiheita, joita olisi ollut tarpeen selvittää sukulaisten välisessä kirjeenvaihdossa. Perukirjojen tutkimisen kautta saadaan uusia ulottuvuuksia omaisuuteen, luottosuhteisiin ja henkilöihin, sillä perukirjoihin merkittävät tiedot voidaan pitää hyvin luotettavina. Varsinkin isommat velat osoitettiin perukirjoihin virallisilla velkakirjoilla. Tällainen tutkimus antaa uutta tietoa ja laajuutta naisten vaikuttamiseen, arvovaltaan sekä varallisuuden käyttöön.

1.3 Metodi ja keskeiset käsitteet

Tutkielmassani lähestyn omaa aineistoani lähilukemalla perukirjojen tietoja ja asettamalla ne tutkimuskirjallisuuden kautta hahmotettuun kontekstiin. Pöysä (2010) määrittelee lähiluvun metodia aineiston jatkuvaksi prosessoinniksi, jossa aineistoa käydään läpi systemaattisesti

---

¹⁰ Markkanen 1988, 22, 56.

¹¹ Karonen, Nygård, Rantatupa & Vilkkunen 1998, 89.

monta kertaa. Lähiluvun päätarkoituksena on alkaa ymmärtää tekstissä olevia tietoja, jäsentää niitä ja ymmärtää tekstin antamia väittämiä.¹² Omassa tutkimuksessani erityisesti tarvitsen lähiluvun antamia mahdollisuuksia, sillä tutkin perukirjoista tiettyjä osioita ja vedän johtopäätöksiä perukirjojen antaman tiedon perusteella. Määrällisesti aineistoja ei oman tutkimukseni kannalta ole järkevää käydä läpi, sillä perukirjoista saatava tieto alkaa hyvin pian toistua samanlaisena. Siksi tutkimuksessani metodi painottaa uudelleen lukemisen ja tekstin läpikäymisen merkitystä, jossa ensimmäiset lukukerrat antavat ymmärryksen tekstin luonteesta ja myöhemmin tehtävä aineiston kattava uudelleen lukeminen antaa teksteistä irti uusia näkökulmia ja tietoja¹³, joiden kautta tietoa pystytään prosessoimaan huomattavasti luotettavammin ja helpommin.

Oma tutkimukseni myös historiantutkimuksen kentässä sijoittuu sukupuolihistoriaan, sillä huomioni kohteena perukirjoissa ovat aatelisnaiset ja heidän luottosuhteidensa solmiminen. Naishistoriasta on alettu nykyisin käyttää enemmän käsitettä ”sukupuolihistoria”¹⁴, jonka vuoksi käytän sitä myös omassa tutkimuksessani selittämään tutkimukseni tutkimuksellista kenttää. Sukupuolihistoriaa tutkimukseni on siksi, että sijoitan aineistoni naisiin käsitteet ”toimijuus”, ”valta” ja ”patriarkalisuus” sekä käsittelen heidän toimintaansa sekä aineistosta nousevia ilmiöitä edellä mainittujen käsitteiden avulla sekä sijoittamalla käsitteet aikansa kontekstiin. Millä tavalla naiset ovat pystyneet toimimaan omana aikanaan ja millaista valtaa patriarkalisessa¹⁵ yhteiskunnassa on aineiston synty aikaan harjoitettu? Pysin nostamaan aineistoni naiset osaksi silloista yhteiskuntaa, kritisoimaan valtasuhteita ja miettimään millä tavalla patriarkalisuus näkyi naisten luomissa luottosuhteissa. Vainio-Korhonen ja Lahtinen (2011) ovat artikkelissaan kritisoineet aiempaa tutkimusta suppeasta näkökulmasta naisten valtasuhteisiin ja toimijuuden käsitteeseen.¹⁶ Vaikka maalaiset eivät tunnustaneet mahdollisuuksia juridisiin päätöksentekomahdollisuuksiin, tulisi kuitenkin kiinnittää huomiota myös ilmiöihin, joissa lait eivät olleet täysinä totuuksia. Esimerkiksi emännän päätösvalta kotitaloudessa tai lesken yhteiskunnallinen asema, jossa leskivaimon valta lapsiin sekä kotitalouteen oli patriarkaalista. Leskellä oli mahdollisuus käyttää valtaa hyvin itsenäisesti: esimerkkinä tästä pojan jättäminen perinnöttömäksi.¹⁷ Oma huomioni kohdistuu

---

¹² Pöysä 2010, 340.

¹³ Pöysä 2015, 30-31.

¹⁴ Downs 2004.

¹⁵ Patriarkalisuuden-käsite omassa tutkimuksessani tarkoittaa ”isäntävaltaa” ja miehelistä auktoriteettia. Miehisuus on monesti yhdistetty väkyyteen, voimaan ja ylivaltaan (Liliequist 2002, 77.)

¹⁶ Lahtinen & Vainio-Korhonen 2011.

¹⁷ Pyllkkänen 1990, 305 & Toivanen 2002, 133, 138-139.

lainsäädännön ja sen salliman vallankäytön taakse: sukupuolihistoria tarvitsee enemmän mikrohistoriallisia esimerkkejä, jolloin yksittäiset toimijat tuodaan osaksi tutkimusta ja huomio kohdistetaan yksittäisten toimijoiden mahdollisuuksiin luoda luottosuhteita, arvioida ihmisten luotettavuutta ja lainata rahaa sukupuolesta riippumatta.

Tutkimukseni rakenne etenee esimerkkien kautta, jotka ovat valikoituneet perukirjoista tapausten erilaisuuden vuoksi. Tapaukset erottuivat perukirjoista ja sen vuoksi ne ovat osana tutkimusta. Niihin lukeutuu muun muassa leskeyteen ja arvovaltaan liittyviä tapauksia. Esimerkit nostetaan osaksi tekstiä suomennettuna, jolloin lukija pääsee helpommin selville perukirjan tarjoamasta tiedosta ja omasta motiivistani käyttää juurikin kyseistä tapausta selittämään omalle tutkimukselleni merkittäviä huomioita. Kuitenkin jokaisen suomennetun perukirjakatkelman alkuperäinen teksti on annettu tiedoksi alaviitteissä, jossa on merkittynä perukirjojen arkistointitunnus sekä alkuperäinen, ruotsinkielinen katkelma. Tällä tavalla tutkimuksessaan on toiminut muun muassa Lahtinen (2007), joka nosti aineistonsa tietoja suoraan osaksi tekstiä.¹⁸ Näin tekstistä tulee ymmärrettävämpi ja lukija pääsee tutustumaan suoraan aineiston antamaan tietoon ilman tutkijan omaa tekstin referointia. Perukirjojen merkitseminen tällä tavoin helpottaa myös omaa tutkimustyötäni, sillä sen avulla pystyn merkitsemään perukirjojen antaman tiedon osaksi tekstiä ja tarkastamaan myöhemmin tekstin antaman tiedon.

1.4 Eettiset haasteet ja huomiot tutkimuksessa

Tutkimukseni alkutaipaleilla haluan ottaa lisäksi huomioon omia pohdintojani aineistoni ja tutkimukseni mahdollisista eettisistä haasteista sekä pohtia millä tavalla aion ottaa ne mukaan tutkimukseni huomioihin ja päätelmiin. Haluan erityisesti painottaa tutkimuksessani käsiteltäviä naisia, joita olen löytänyt aineiston perusteellisen läpikäymisen perusteella. Aineistoni käyttämiseen ei tarvitse erillistä tutkimuslupaa ja yli 50 vuotta aineiston luomisesta on tullut jo täyteen, mutta haluan silti osoittaa kunnioituksen aineistoni henkilöille ja tutkia heidän omaisuuttaan sekä sosiaalisia suhteita eettisesti ja kunnioittaen, sitä vääristämättä tai muuttamalla. Tämä toki lienee historiantutkimukselle itsestään selvää, mutta omaa kunnioitustani aineistoni vainajia kohtaan tulee korostaa, sillä tutkin heidän omaisuuttaan sekä henkilötietoja, joiden perusteella tuon esille omia päätelmiäni. Jokainen

---

¹⁸ Lahtinen 2007, esimerkiksi sivut 124 & 148.

tutkimukseni esimerkki kuitenkin sisältää henkilöistä tietoja, joita olen tutkijana tuonut osaksi nykyaikaisia käsityksiä ja käsitteitä. Aineiston henkilöillä voi edelleen olla elossa sukulaisia, jotka voidaan nimien perusteella yhdistää vainajiin. Siksi aineiston henkilöiden käsitteleminen kunnioittavasti on mielestäni erityisen tärkeää tutkimuksessa, joka perustuu nimien ja varallisuuden analysointiin.

Oman aineistoni jakaminen pelkästään sukupuolien välillä voi osaltaan myös tuottaa ongelmaa, sillä aineiston rajallisuuden vuoksi ei ole mahdollista selvittää täysin tarkasti tarkkoja sukulaissuhteita. Nämä asiat saataisiin helpommin selville verraten perukirjojen tarjoamaa tietoa esimerkiksi henkikirjoihin, jossa avioliitot ja sukulaissuhteet kerrotaan selvemmin. Ongelmana saattaa olla, että naisten mahdollinen kiinteä omaisuus on merkittynä aviomiehen perukirjoitukseen. Kuitenkin koen, että tutkimukseni kannalta ei ole tarpeen selvittää puolisoiden tarkkoja suhteita, sillä perukirjoitus tuli laatia kaikesta henkilön hallussa olleesta irtaimesta omaisuudesta ja perukirjojen luotettavuutta voidaan pitää luotettavana. Kuitenkin luottosuhteet usein koettiin henkilökohtaiseksi ja varsinkin aatelispiireissä oli erityisen tärkeää pitää yllä omaa arvovaltaa.

Tutkimushaasteeksi oman tutkimukseni kannalta nostan myös aineistoni korkean iän sekä vanhan ruotsalaisen kielen ja käsialan, jonka tulkinnessa tulee olla erityisen huolellinen. Kandidaatintutkimuksen suorittaminen on ensimmäinen kosketukseni varsinaiseen vanhan, ruotsinkielisen aineiston läpikäymiseksi. Kuitenkin jokainen suomeksi kääntämäni lause on tarkistettavissa alaviitteistä sekä käännösapuna käytön kokeneempia vanhan kielen asiantuntijoita, joiden avulla käännöksistä saadaan mahdollisimman tarkkoja. Vaikka tutkimuseettiset kysymykset ovat olleet mielessä läpi tutkimuksen tekemisen, olen käyttänyt vanhan ruotsin ymmärtämisessä apuna ruotsalaisen käsialan tulkintaoppaita sekä kokeneita tutkijoita, joiden antamalla avulla koen tutkimuksen tulleen mahdolliseksi ja perukirjojen läpikäynnin erityisen luotettavaksi ja tarkaksi.

1.5 Aikaisempi tutkimus

Aikaisempaa tutkimusta naishistorian kentässä on tuotettu jo runsaasti niin yleisesti alempien säätyjen naisista kuin myös aatelisnaisista. Esimerkiksi Kirsi Vainio-Korhonen on käsitellyt mikrohistoriallisesta näkökulmasta runsailla lähteillä kahta aatelisnaista, joiden elämän tutkiminen on tuonut arvokasta tietoa naisten vaikutusmahdollisuuksista ja

yhteiskunnallisesta asemasta. Esimerkiksi teoksessaan *Sofie Munsterhjelmin aika: aatelin naisia ja upseereita 1800-luvun Suomessa* (2012) Vainio-Korhonen käsittelee aatelin naisen toimijuutta koko hänen elämänsä läpi niin tyttöpensionaattiajoista¹⁹ vanhuusvuosiin. Teoksessa oman tutkimukseni kannalta erityisen mielenkiintoista on juurikin tutkimustulokset nuoren aatelistytön mahdollisuuksista oman varallisuuden itsenäiseen käyttämiseen. Vainio-Korhonen on tutkimalla Sofien itse tuottamaa tilikirjaa osoittanut, että nuori aatelistyttö on käyttänyt rahaa Turun markkinoilla kirjoihin ja saippuaan, käynyt ystäviensä kanssa teatterissa sekä maksanut enolleen “vuokraa” oleskelustaan tämän kotitilalla.²⁰ Lisäksi Sofien myöhemmät elämänvaiheet kuten aviomiehen voimakas velkaantuminen, omien perintörahojen loppuminen ja leskeksi jääminen tuovat ilmi voimakasta toimintaa ja vaikuttamista omassa elämänsäpiirissään.²¹ Kyseisen teoksen teemat ja tutkimustulokset olivat oman tutkimukseni kannalta hyvin keskeiset, sillä niiden avulla pystyin itse hahmottamaan paremmin aatelin naisten elämänsäpiiriä ja vaikutusmahdollisuuksia.

Toisessa teoksessa *Sophie Creutzin aika: aatelin elämää 1700-luvun Suomessa* (2008) Vainio-Korhonen tutkii Sophie Creutzia, jonka elämä hieman aikaisemmin, jo 1700-luvun puolella, ei osoittautunut kovinkaan erilaiseksi. Sophie myös omalla toiminnallaan osoitti todella vahvaa ja itsenäistä toimijuutta, jonka avulla hän selvisi sotien ja kireän ilmapiirin täyttämässä yhteiskunnassa. Erityisen mielenkiintoisena teoksessa pidin Vainio-Korhosen tapaa käsitellä Sophieta ja tämän ihmissuhteita aikaisemman tutkimuskirjallisuuden kautta, jolloin hän peilasi Sophien elämäntapahtumia osaksi muita aikalaiskokemuksia. Sophie esimerkiksi pukeutui hyvin tarkasti omaan säätyynsä kuuluvasti sekä hoiti itsenäisesti kotitilan päätöksiä miehen joutuessa maanpetturina pakenemaan Ruotsin valtakunnan rajan yli. On selvää, että aatelin naisten vaikutusmahdollisuudet olivat huomattavasti suuremmat kuin mitä ehkä ennen on ymmärretty. Naiset käyttivät epäsuoraa valtaa muihin, toimivat oman perheensä vuoksi ja ottivat tarvittaessa ohjat käsiinsä, jos tilanne vaati rohkeaa ja nopeaa toimintaa. Sophien kirjekokoelma myös osoittaa Sophien lujaa ja ehdotonta ystävyyttä toisella miehelle, Göran Sprengtportenille, joiden suhde on saattanut vaikuttaa aikalaisten silmään hyvinkin epäsovelialta.²² Kuitenkin sääty, suku ja arvovalta antoivat naisille liikkumavaraa ja erilaisia mahdollisuuksia.

---

¹⁹ Pensionaatti tarkoittaa täysihoitolaia ja yksityistä sisäoppilaitosta. (Kielitoimiston sanakirja 2012, 474). Tyttöpensionaatti oli koululaitos, joka oli tarkoitettu pelkästään ylempiin säätyihin kuuluville tytöille.

²⁰ Vainio-Korhonen 2012, 125, 129-130.

²¹ Vainio-Korhonen 2012, 158, 164-165, 193.

²² Vainio-Korhonen 2008, 115, 251-253.

Anu Lahtinen on väitöskirjassaan *Sopeutuvat, neuvottelevat, kapinalliset: naiset toimijoina Flemingin sukupiirissä 1470-1620* (2007) myös tutkinut aatelisnaisten vaikuttamista ja toimijuutta omassa toimintapiirissään ja osaltaan hahmottanut myös millä tavalla naiset ovat toimineet politiikan kulisseissa miestensä vierellä. Lahtisen väitöskirja avaa myös aatelisnaisten maailmaa, tosin eri aikajaksolta, mutta kuitenkin osoittaa, että naisten vaikuttaminen ja toimijuus eivät ole historian aikakentässä tuore ilmiö. Tutkitun Flemingin-sukuhaaran naistoimijat olivat voimakkaita persoonia, jotka myös vastaavat itsenäisesti tilanhoidosta, perheen varallisuuden käyttämisestä mutta osaltaan myös nousevat voimakkaina naisina miehiä vastaan uhmaten ja juonitellen. Teoksen mielenkiintoisin esimerkki liittyy välikohtaukseen, jossa Klaus Flemingin Ebba-leski nousee Kaarle-herttuaa vastaan tämän herjatessa Ebba-rouvan kuollutta aviomiestä. Ebban toimintaa on teoksessa analysoitu myös kapinallisuuden kautta, sillä Ebba vastusti voimakkaasti Kaarle-herttuan toimia ja vielä nuijasodan jälkeenkin tuki avoimesti Sigismundia.²³ Kuitenkin uskollisuus aviomiehille ja tämän maineen puhdistaminen toivat myös Ebba-rouvalle mahdollisuuden poliittiseen kanssakäyntiin: arvovalta ja poliittinen merkitys linkittyivät hänen aviomieheensä, jonka maine oli pidettävä myös lesken että lapsien turvallisuuden vuoksi turvassa.²⁴ Aatelisnaisten vallankäyttö ja sen erilaiset muodot kuitenkin osaltaan myös siis linkittyivät maskuliiniseen valtaan ja sen käyttämiseen. Kuitenkaan leskirouvan arvovaltaa ja suoranaista toimintaa ei kritisoitu lainvastaisena vaan hänen arvovaltansa ja rakkaan aviomiehen kuolema tekivät hänestä myös omaan vaikutuspiirinsä toimijan, joka pystyi sanomaan oman mielipiteensä.

Erityisesti luottosuhteisiin perehtyessä nostan esille Tiina Hemminkin väitöskirjan *Vauraus, luotto, luottamus: talonpoikien lainasuhteet Pohjanlahden molemmin puolin 1796-1830* (2014), jossa hän selvittää luottosuhteiden tutkimuksella, että luottoa ja rahaa on käytetty osana yhteisöjen sosiaalista elämää ja vaikutusvaltaa. Vaikka Hemminki omassa teoksessaan perehtyy erityisesti talonpoikien luomiin velkasuhteisiin, hän myös sivuaa käsitystä, että lainasuhteet eri väestöryhmien välillä eivät olleet harvinaisia. Esimerkiksi talolliset olivat samaan aikaan velallisia että lainaajia eivätkä aatelistkaan pärjänneet ilman velkasuhteita.²⁵ Hyviä esimerkkejä tästä ovat Vainio-Korhosen aineistojen Sophie Munsterhjelm ja Sophie

---

²³ Lahtinen 2007, 10, 72-73.

²⁴ Lahtinen 2007, 74-75.

²⁵ Hemminki 2014, 164-165.

Creutz, jotka molemmat solmivat velkasuhteita oman aatelisasemansa säilyttämiseksi.²⁶ Velka oli hyvin arkipäiväistä eikä sille annettu silloisessa yhteiskunnassa leimaa, joka johtaisi häpeään. Jokaisessa yhteiskuntaluokassa ja erilaisissa sosiaalisissa yhteisöissä velkojen avulla sidottiin pysyvämpiä suhteita ja varmistettiin osaltaan myös omaa asemaa yhteisössä.

Koen, että aatelisnaisten kentästä löytyy hyvin paljon voimakkaita henkilöitä ja itsenäistä päättämistä, mutta lähdeyö jonka avulla näitä tuloksia on saavutettu liittyy voimakkaasti mikrohistorialliseen näkökulmaan, jossa yksittäisten naisten toimijuutta on tarkasteltu heidän itsensä tuotettujen lähteiden kautta. Jos huomion naisten vaikutusmahdollisuuksista kohdistaa pelkästään lainsäädäntöön, taloudellisiin tai poliittisiin toimintamahdollisuuksiin, saa silloin naisten toimijuudesta ja vaikuttamisesta hyvin yksipuoleisen kuvan. Lainsäädäntöä tutkimalla saamme naisista säätyyn katsomatta kuvan, jossa holhouksenalainen, poliittisiin päätöksiin kykenemättömän naisen oli turvauduttava kaikessa miesten päätöksiin ja yhteiskunnan maskuliinisuuteen.

Naisille tunnustettiin omassa kodissa päätösvaltaa eikä emännän päätösvaltaa tullut ottaa pois, sillä vaimolle jo maalain mukaisesti kuului “puoli vuodetta, lukot ja avaimet”.²⁷ Kuitenkin maanomistus, juridinen päätösvalta ja toiminta olivat kyllä lain näkökulmasta pelkästään miehiin sidottua²⁸, mutta naisten toiminnassa huomio tulee kiinnittää enemmän kulusseihin sekä epäsuoran vaikuttamisen mahdollisuuksiin, joita pystytään tutkimaan parhaiten huomioimalla yksittäisten toimijoiden tuottamia aineistoja, kuten tilikirjoja ja päiväkirjoja, jotta naisten oma ääni saadaan kuulumaan alistavan lainsäädännön yli. Epäsuora vaikuttaminen omien sukulaisten ja aviopuolisoiden kautta ei ollut vierasta historiamme naisille kuten mikrohistoriallisen tutkimuksen esimerkit Ebba-rouvasta tai Sofie Munsterhjelmin itsenäisestä rahankäytöstä meille osoittavat. Vaikka naiset lainsäädännön normit olivat usein sukupuoleen sidottuja, on tutkimuksessa osoitettu että naiset saivat päättää kotitilansa ja oman elinpiiriään koskevista asioista itsenäisesti, sillä lakiakaan ei aina sovellettu kirjaimellisesti.²⁹

---

²⁶ Vainio-Korhonen 2012, 126; Vainio-Korhonen 2008, 329.

²⁷ Pylkkänen 1990, 305, 335.

²⁸ Lahtinen & Vainio-Korhonen 2011.

²⁹ Pylkkänen 1990, 334.

2. Naiset toimijoina

2.1 Naisen asema yhteiskunnassa

Toimijuuden käsitettä voidaan tarkastella erilaisista näkökulmista ja miettiä mitä toimijuus yleisesti menneisyydessä on merkinnyt. Toimijuus käsitteenä tarkoittaa yksilön mahdollisuuksia vaikuttaa omassa elämässään ja elinpiirissään tapahtuviin ilmiöihin ja päätöksiin. Itse käsitellen toimijuutta naisten mahdollisuuksina vaikuttaa omaan elinpiiriinsä, omaan toimintaansa ja pohtia syitä, jotka mahdollistavat tietynlaista toimintaa

Naisten toimijuutta on käsitelty ennen voimakkaasti lainsäädännön näkökulmasta, joka tarjosi naisille vain heikkoa mahdollisuutta päättää juridisesti omista asioistaan, jossa mies toimi naisen edunvalvojana. Nainen oli käytännössä läpi elämänsä suorittamassa tiettyä roolia, johon liittyi selkeää vallankäyttöä: esimerkiksi naimaton nainen oli isän tai isänpuoleisen sukulaisen holhouksen alainen ja naimisissa oleva nainen oli aina aviomiehensä edustuksenalainen. Roolin vaihtuessa myös valtaposition vaihtuivat: avioliitossa vaimo oli miehen alamainen, emäntänä ja äitinä nainen käytti valtaa muihin.³⁰ Naimattoman ja naimisissa olevien naisten oikeudelliset mahdollisuudet olivat kuitenkin myös hyvin erilaiset. Naimaton nainen oli aina oikeuden näkökulmasta vajaavaltainen ja lainsäädännön näkökulmasta toimintakyvytön. Avioliiton myötä holhouksen alaisuudesta vapauduttiin, mutta mies edusti vaimoaan juridisissa päätöksissä juurikin fyysisesti ja sanallisesti juridisissa ja taloudellisissa tilanteissa.³¹

2.2 Valta, toimijuus ja naiset

Oma mielenkiintoni sijoittuu lakipykälien taakse ja huomio kiinnittyy valta-käsitteen erilaisiin yhteyksiin. Auktoriteetti-valta³² rajasi naiset vaikuttamisen ulkopuolelle ja määrittä miehille vallan, joka vieläkin 1800-luvun yhteiskunnassa määrittyi paljon maata omistaneen miesten käsiin. Kuitenkin toimijuutta ja valtaa tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon naisten vaikuttaminen, joka ei liittynyt pelkästään maanomistukseen tai omaisuuden hallitsemiseen. Kotitalouden vaimoilla oli lakinäkökulmasta oikeus omistaa esimerkiksi sukuperinnöt, mutta

---

³⁰ Toivanen 2002, 129.

³¹ Lahtinen & Vainio-Korhonen 2011, 20.

³² Auktoriteetti-vallalla tarkoitetaan instituution kautta henkilöitä, jotka voivat käyttää ja panna toteen lakiin kirjattuja päätöksiä. (Lahtinen & Vainio-Korhonen 2011, 22.)

edustuksenalaisena mies hallitsi vaimon omaisuutta. Lisäksi vaimon oikeus kotitalouksissa oli hyvin voimakas: naisen oikeutta emäntävaltaan ei tullut kenenkään kyseenalaistaa³³ vaan jokaisessa kotitaloudessa naisten ja miesten vaikuttaminen on uudemman tutkimuksen kannalta koettu hyvinkin tasa-arvoiseksi. Lisäksi on osoitettu, että naisilla oli mahdollisuuksia vaikuttaa päätöksiin, jotka eivät liittyneet omistamiseen tai maahan. Esimerkiksi naisilla oli mahdollisuus itse päättää kenelle pestautuu piiiaksi tai kenelle tekee töitä. Naisille pestiraha maksettiin käteisellä ja se voitiin käyttää itsenäisesti.³⁴

Naisten valtaa tulee tarkastella erilaisista näkökulmista ja ottaa huomioon myös erilaisia näkökulmia, jotta valtaa voidaan tutkia myös maanomistuksen ja varsinaisen juridisen päätösvallan ulkopuolelta. Valtaa oli esimerkiksi myös leskiäidin vaikutusmahdollisuudet suvun erilaisiin päätöksiin, naisten toiminta rahanlainaajina sekä äidin antamat neuvot ja päätökset tyttölapsen naimisiinmenosta. Instituutioiden vasta selkeäksi muodostuvat toimintamallit kietoutuivat osaksi kotitalouksia ja ylhäisaatelia, joiden suvuissa esimerkiksi leskirouva saattoi kasvattaa arvovaltaansa hyvinkin voimakkaasti. Leskirouvan vallankäyttö ja toimijuus johtui erikoistilanteista, mutta kuitenkin monen leskeksi jääneen naisen, erityisesti aatelisten, vaikutusvalta saattoi kohota hyvinkin korkeaksi eikä sitä kukaan useasti kyseenalaistanut kuten tulevaisuudessa käsitteilykappaleissa tulen argumentoimaan. Esimerkiksi naisen maanomistukseenkin liittyneet rajoitteet eivät välttämättä olleet enää voimassa, sillä leskirouva oli valmis myymään omaisuutta.³⁵

Myös naittamispäätöksissä naiset saattoivat näyttää oman arvovaltansa hyvinkin voimakkaasti. Vaikka holhouksen alaisen tyttären pääasiallisena naittajana toimi tyttären isä, oli äidillä kuitenkin oikeus antaa neuvoja avioliittoaikeissa ja tyttärellä oli oikeus vastata kosijalle kieltävästi, jos tämä ei mahdollista tulevaa morsianta miellyttänyt.³⁶ Tätä oikeutta naiset ovat uudemman tutkimuksen mukaan käyttäneetkin, sillä Vainio-Korhosen tutkimassa Sophie Creutz ei odottanut maanpaossa olleen aviomiehensä hyväksyntää tyttären kosijasta vaan Vandela-tyttären pääasiallisena naittajana toimi Sophie itse.³⁷ Erityisen mielenkiintoista on myös Sophien käyttämä valta oman omaisuuden näkökulmasta, sillä Vainio-Korhonen on

---

³³ Pylkkänen 1990, 283-286.

³⁴ Miettinen 2015; Vainio-Korhonen 2006 "Piikomina oli naisten yleisin palkkatyö keskiajalta 1900-luvulle" <https://yle.fi/uutiset/3-5755218>. Luettu 11.3.2020.

³⁵ Lahtinen 2007, 67; Miettinen 2015, 42-43.

³⁶ Lahtinen & Vainio-Korhonen 2011, 23.

³⁷ Vainio-Korhonen 2008, 256.

selvittänyt että Sophien kotikartanon hallitsijana ei toiminut aviomies vain Sophie, joka piti tarkkaa kirjaa tilan tuotoista, määräsi varojen käytöstä ja tilan mahdollisesta myymisestä.³⁸

Toimijuutta ja valtaa tulee käsitteinä historiantutkimuksessa mielestäni sijoittaa myös muihin lähdekokonaisuuksiin kuin pelkästään lakiteksteihin, joiden antamat tiedot eivät ole valheellisia vaan näkökulman kannalta ehkä hieman puutteellisia. Erityisen tärkeää on ottaa huomioon myös muita mahdollisuuksia tutkia näitä käsitteitä ja sijoittaa ne lähteisiin, joiden avulla on ennen tutkittu erilaisia ilmiöitä. Naisten arkipäiväinen toimijuus menneisyydessä ei ole ollut niin harvinaista kuin mitä lakisäädäntö 1700-luvulta antaa meille ymmärtää. Uskon, että naiset ovat toimineet rahanlainajina, joka on varmasti voinut kasvattaa heidän vaikutusvaltaansa, antaa uusia vallankäytön mahdollisuuksia mutta osaltaan myös auttaa esimerkiksi rahavaikeuksissa olleita sukulaisia. Erityisesti aatelisnaisten mahdollisuudet tähän ovat varmasti olleet vieläkin suuremmat, sillä heillä on omaisuutta ollut käytettävissään huomattavasti enemmän vaikkakin lainsäädännön asettamat vallankäytön mahdollisuudet olivat kaikille naisille, säädystä riippumatta, samanlaiset.

3. Naiset rahanlainajina

Tutkimuksen toisessa käsittelykappaleessa käsittelem ja erottelen perukirjoista saatua tietoa ja yhdistelen uutta tietoa aikaisempaan tutkimukseen. Etenen esimerkkien kautta, selvitän yhteyksiä ja pyrin selvittämään aineistosta naisten toimijuutta ja mahdollisuuksia itsenäisiin luottosuhteisiin.

Esimerkeissä otan esille tiettyjä tapauksia, jossa rahanlainaamiseen tai lainattomuuteen löytyy erityisiä syitä, joita voidaan eritellä joko naisten yhteiskunnallisen aseman, arvovallan tai yhteiskuntaan voimakkaasti vaikuttavien ilmiöiden kautta. Erityiset tapaukset perukirjoissa liittyivät lesken asemaan, nuorena kuolleiden neitien omaisuuteen sekä arvovaltaansa kasvattaviin aatelisrouviin. Perukirjoissa yleisimmät merkinnät lainaamisesta liittyivät pieniin summiin, joita sukulaiset olivat lainanneet toisilleen. Näiden lisäksi perukirjojen velkoihin oli merkitty saatavia erilaisista palveluista kuten lääkärivisiiteistä sekä hautajaiskustannuksista kuten esimerkiksi leskirouva von Esfenin perukirjassa vuodelta 1867.

---

³⁸ Vainio-Korhonen 2008, 231-232.

”Kustannukset leski, kenraalin vaimon von Esfenin hautajaisiin noin 400.”³⁹

Näiden perukirjamerkintöjen ollessa ehdottomasti velkaosion yleisimmät, omat esimerkkini keskittyvät erityisiin tapauksiin, jotka eivät perukirjoissa osoittautuneet muita yleisemmiksi. Näitä esimerkkejä ovat muun muassa alla mainitut tapaukset arvoaltaansa kasvattavasta kartanonrouvasta, lesken itsenäisestä asemasta sekä nuorena kuolleista siskoksista.

3.1 Leskinaiset arvoaltansa näyttäjinä

1800-luvun yhteiskunnassa naisen asema rakentui suhteesta miehiin. Nainen siis käytännössä saavutti enemmän vaikutusmahdollisuuksia aviomiehen aseman tai perheen miespuolisten sukulaisten kautta. Naimattoman ja naimisissa olevan naisen välinen ero oli huomattava ja aviomiehen kuollessa leskirouvan vaikutusvalta ja arvoalta kasvoivat huomattavasti kuten olen aikaisemmin tutkimuksessa selvittänyt. Näin oli myös esimerkiksi leskirouva Anna Henriette Kulefeltin kohdalla, joka lainasi sukulaiselleen Antoinetelle 2000 markkaa rahaa.

*”Leskirouva kapteenska⁴⁰ Antoinette Kuhlefeltille 25. huhtikuuta 1859 myönnetty pääoma – 2000 markkaa”.*⁴¹

Perukirjoihin merkityt saatavat ja lainat usein olivat hyvinkin karkeita arvioita ellei perukirjoihin saatettu tiedoksi selkeitä velkakirjoja, joiden avulla summat olisi saatu merkittyä täysin saataviksi tarkoilla summilla. Voisi ajatella, että aatelisten, varsinkin leskinaisten, toimeentulo olisi suurella omaisuudella taattu, mutta todellisuudessa aatelistarvo ei tarkoittanut automaattisesti suurta varallisuutta. Jotkut aatelissuvut olivat hyvin varattomia ja myös aateliset joutuivat turvautumaan rahanlainaamiseen.⁴² Vainio-Korhonen on osoittanut, että koron periminen lainatuista summista olivat hyvin yleistä⁴³ ja tutkimani perukirjat osoittavat tämän todeksi. Muutamien aatelistnaisten perukirjoihin lisätyistä velkakirjoista selvisi myös velkojen ilmoitettu korko.

³⁹ *”Kostnaderna för Enke Gennelalskan von Esfen begrafning utgöra omkring 400.”* Aatelin perukirjat 1867-1867 (Ecm:21) s. 199. <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=14384023>.

⁴⁰ Kapteenin arvonimen omaavan miehen vaimo.

⁴¹ *”Till Enkefru Kaptenskan Antoinette Kuhlefelt, enlight revers af den 25. April 1859 i kapital - 2000”* Aatelin perukirja 1867-1867 (Ecm:21) s. 12. <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=14375471>.

⁴² Vainio-Korhonen 2008.

⁴³ Vainio-Korhonen, 2014. ”Aatelistnaiset toimivat jopa pankkiireina”.

<https://www.ts.fi/teemat/tiede/597693/Aatelistnaiset+toimivat+jopa+pankkiireina> Luettu 22.4.2020.

Toinen esimerkki leskirouvan rahanlainaamisesta liittyy vuonna 1830 menehtyneeseen leskirouvaan sekä vapaaherrattareen Ulrica Chettina Boijeen, joka huomattavasta omaisuudestaan huolimatta on lainannut rahaa kuolleen aviomiehensä sukulaisilta:

“Leskirouva vapaaherratar⁴⁴ Charlotte Margareta Uufsparre, omaa sukuaan Boije, vaatii saatavaksi valan perusteella vapaaherratar Boijelle lainattua summaa 29.3.1822 - Kapteeni ja vapaaherra Gustaf Boije ilmoittaa velkakirjalla saatavaksi 500 riikintaalerin arvoisen lainatun velan 10.4.1824 -”⁴⁵

Myöskin Boijen tapauksessa on huomattava, että luottosuhteen taustalla on todennäköisesti sukulaisuussuhde, jotka on ilmoitettu perukirjaan hyvin suorasti eikä velkaa ole maksettu pois ennen vainajan kuolemaa. Leskirouvan motiivina on voinut hyvin olla toisten velkojen maksaminen ja lasten toimeentulon turvaaminen tilanteessa, jossa perheen elättäjä eli isä, on menehtynyt ja äiti ottaa vastuun perheen toimeentulosta. Leski vastaa itsenäisesti omasta elinpiiristään, tekee päätökset kotitilasta, perheen elatuksesta ja omasta toiminnastaan. Boije ei perukirjan perusteella myöskään avioitunut aviomiehen kuoleman jälkeen uudelleen vaan toimi itsenäisesti ja arvovaltansa mukaisesti. Naisen asema leskenä oli huomattavasti itsenäisempi ja vaikutusvaltaisempi kuin aviossa olevan.⁴⁶ Lisäksi suuri omaisuusmäärä ja kotitila kertovat myös itsenäisestä toimijuudesta, jossa kotitilaa tai siihen kuulunutta omaisuutta ei jouduttu myymään rahantarpeesta vaan velkoja solmittiin henkilöihin eli tässä tapauksessa sukulaisiin. Tällaisia luottosuhteita perukirjoihin oli merkitty tutkimukseen nostetuista esimerkkitapauksista eniten. Perukirjojen perusteella voidaan väittää, että luottosuhteet sukulaisten kesken olivat hyvin yleisiä myös aatelispiireissä. Nämä esimerkit valikoituivat tutkimukseen sukunimien perusteella, sillä voin tehdä tulkintoja heidän sukulaisuusteestaan kuten Ulrica ja Gustaf Boijen tapauksessa. Oma tulkintani rahanlainaamisesta liittyy leskirouva Boijen aviomiehen kuolemaan, jolloin menehtyneen aviomiehen veli, Gustaf, on auttanut leskirouvaa rahallisesti.

---

⁴⁴ Vapaaherran arvonimen omaavan miehen vaimo. Vapaaherrat kuuluivat ylhäisaateliin ja arvo oli suvussa periytyvä.

⁴⁵ *“Enkefru friherrinnan Charlotta Margareta Uufsparre född Boije fordrade i grund af Skuldsedel er utgifven af framlidne friherrinnan Boije under den 29. Martii 1822. - Capitainen Friherre Gustaf Boije anmälde sig äga i grund af Skuldsedel af den 10 april 1824 att fordra 500 riksdaler riksgälden sedlar som efter förestående Gourds beräkning gör 600 -”* Aatelin perukirja 1830-1832 (Ecm:3) s. 350.

<http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=13757847>.

⁴⁶ Miettinen 2015, 43; Pylkkänen 1990, 308; Lahtinen & Vainio-Korhonen 2011, 20.

3.2 Aikaisin varttuneet ja nuorena kuolleet - neitien vaikutusvalta

Aineistossa esiintyneistä nuorena kuolleista neideistä myös toimitettiin perukirjoitus riippumatta omaisuuden arvosta tai määrästä. Kuitenkin yllättävä huomio oli aatelisneitien omaisuuden pieni arvo, joka eroaa huomattavasti Vainio-Korhosen tutkimasta Sofie Munsterhjelmista, jolla jo hyvin nuorella ikää oli huomattava omaisuus käytettävissään, jota hän myös käytti luottosuhteiden solmimiseen.⁴⁷ Omaisuuden määrään kuitenkin vaikuttivat hyvin monet tekijät kuten esimerkiksi vanhempien arvovalta ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen, vanhempien mahdollinen kuoleminen ja varallisuuden siirtyminen perillisille.

Aikarajatessa aineistossa nuorilla tytöillä ei ollut huomattavia omaisuuksia käytössään eikä heidän perukirjojihinsa ollut merkittynä huomattavia lainattuja summia. Kuitenkin monen nuorena kuolleen aatelisneidin omaisuudesta oli maksettu vero seurakunnalle, joka käytettiin köyhäinhoitoon ja sen suuruus oli $\frac{1}{8}$ koko omaisuudesta kuten esimerkiksi on toimittu Elisabeth Stackelbergin kuolinpesässä vuonna 1828.

*Vähennys: köyhäinvero $\frac{1}{8}$ 1,26 assignaattiruplaa”.*⁴⁸

Perukirjat eivät kuitenkaan anna täysin ilmi millä tavalla niihin merkityt henkilöt ovat menehtyneet. Erityisen mielenkiintoista on huomioida, että nuorten neitien kohdalla kuolinsyystä ei ole merkintää. Kuitenkin lokakuussa 1866 menehtyneen Sofia von Hellensin ja kesäkuussa 1867 ajasta ikuisuuteen siirtyneen Carolina von Hellensin välillä on muitakin yhteyksiä kuin heidän sisaruussuhteensa.

Siskokset ovat kuolleet hyvin lähekkäin toisiaan, sillä kuolemien välillä on ollut vain vajaa vuosi. Siskokset olivat naimattomia ja toistensa ainoita sukulaisia, sillä perukirjaan merkittyjen perillisten kohdalla voidaan olla varmoja, että vanhemmat ja monet sukulaiset olivat menehtyneet jo aikaisemmin. Molempien köyhinä kuolleiden kuolinpesästä oli maksettu hautajaiskustannukset ”*begravnings omkostnader*” sekä köyhäinvero ”*fattigas*”.

⁴⁷ Vainio-Korhonen 2012, 126-127.

⁴⁸ ”*Afkorning - de fattigas $\frac{1}{8}$ 1,26 assignater*” Aatelin perukirjat 1774-1828 (Emc:1) s. 144.
<http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=13710989>.

*“- kirjoitettu perukirjoitus 23. lokakuuta edellisenä vuotena kuolleen Sofia Albestina von Hellensin jälkeen, joka jättää jälkeensä lähimmän perillisensä, naimattoman siskonsa neiti Carolina von Hellensin, jolloin kuoleman johdosta kootulla testamentilla hän jättää jälkeen jääneen omaisuutensa niin käteisen kuin kiinteän omaisuuden -”*⁴⁹

Sofia jätti kuollessaan jälkeensä testamentin, jolla hänen kaikki omaisuutensa testamentattiin siskolle, Carolinalle, sekä muutamalle hänen ystävilleen, sillä perukirjoituksessa ollut perillisten kirjo oli hyvin värikäs: seurakunnan ruustinna sekä mamselli⁵⁰ Hedda. Vuosi myöhemmin menehtyneen siskon, Carolinan, merkityissä perillisissä oli pelkästään ystäviä ja seurakunnan jäseniä - lähimpiä perillisiä ei selvästikään naimattomalla neidillä ollut. Kuitenkaan syytä testamentin laatimiselle on vaikea arvioida, sillä perukirjojen tutkimisen perusteella nuorten neitien laatimat testamentit eivät olleet yleisiä. Testamentit olivat yleisiä erityisesti korkeassa asemassa vaikuttaneilla miehille ja heidän vaimoilleen.

Linkittämällä siskosten kuoleman yleiseen aikansa kontekstiin, on todennäköistä että siskokset ovat kuolleet nälkävuosina vallinneisiin kulkutauteihin, jotka olivat nälän ja kulkulaisuuden vuoksi yleinen kuolinsyy Suomessa suurien nälkävuosien aikaan vuosina 1866-1868. Monen kesän lyhyt kesto sekä jo aikaisin alkaneet kylmät säät vähensivät Suomen satoja. Ilmaston on kuvailtu tuona aikana olleen normaalia kylmempää.⁵¹ Kulkutaudit ja nälänhätä iskivät kaikista voimakkaimmin köyhempiin väestöluokkiin, mutta aatelistakaan eivät olleet sairauksille tai kuolemalle immuuneja. Esimerkiksi juurikin tutkimallani alueella tyyfus eli lavantauti oli hyvinkin yleinen kulkutauti, joka tappoi vuonna 1866 jo 14 200 ihmistä.⁵² Näihin uhreihin on todennäköisesti kuulunut nuorena testamenttinsa laatinut Sofia. Aatelistet tai varsinkaan Varsinais-Suomessa vaikuttaneet henkilöt tuskin kuolivat varsinaiseen nälkään vaan tauteihin, jotka levisivät nälkää pakenevien ihmisten kulkiessa paikasta toiseen.

---

⁴⁹ - förrättade laga bouppteckning efter aflidna fröken Sofia Albestina von Hellensfled vilken afled den 23 oktober uittidet år och efter sig lemnat sin närmaste arfinge, en agift syster fröken Carolina von Hellens till kuilken den aflidna genom emellan den upprättade testament lemnar all sin efterlifna egendom så i kontanter som all läsefendom –” Aatelin perukirjat 1867-1867 (Ecm:21) s. 175.
<http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=14383819>.

⁵⁰ Vanhentunut, naimaton neiti.

⁵¹ Huhtamaa 2018, 37, 40; Turpeinen 1986, 19.

⁵² Turpeinen 1986, 40.

Köyhiä kuoli suhteellisesti enemmän kuin varakkaita talollisia, mutta monet aateliset myös sairastuivat tarttuviin tauteihin, joista juurikin tyyfus oli vaarallisin.⁵³ Suhteellisen vähävaraiset ja ilman vanhempiaan eläneet aatelisneidot todennäköisesti viettivät paljon aikaansa seurapiireissä ja eri kartanoissa, jolloin tautiin sairastumisen riski kasvoi huomattavasti. Siskoksista toinen, Carolina, selvisi nälkävuosien ensimmäisistä koetuksista, mutta seurasi sisartaan hautaan noin yhdeksän kuukautta myöhemmin vuonna 1867.

Näiden neitien niukka omaisuus ja velaton perukirja selittyvät nuorella iällä ja todennäköisesti yllättävällä kuolemalla, jolloin siskokset eivät olleet ehtineet kerryttämään omaisuuttaan tai menemään naimisiin, jolloin oman kodin ja perheen perustaminen olisivat olleet mahdollisia. Perukirjojen antaman tiedon perusteella on mahdotonta sanoa tarkkaan mikä on ollut siskosten todellinen kuolinsyy, mutta on mahdollista olettaa, että yhteiskunnallisten tapahtumien ja nälkävuosien kovassa otteessa eläneet aatelistytöt kokivat kohtalonsa kulkutaudin kourissa.

3.3 Auttavat ja armolliset aateliset

Aatelisrouvien tavat ja motiivit luoda luottosuhteita näyttävät perukirjojen perusteella olleen myös säätyrajoja ylittäviä eikä naisten valtaa myöntää luottoa kyseenalaistettu. Luottoa oli myönnetty niin miehille kuin naisillekin eli sukupuolen tuomaa hierarkiaa ei lainojen antamisessa ollut esillä perukirjoissa. Leskirouva ja vapaaherratar Catharina von Knorning on lainannut pieniä summia hyvin vapaasti esimerkiksi samassa säädystä vaikuttavalle Sofia Finkenbergille, mutta esimerkiksi myöntänyt rahaa lainaksi myös palveluksessa olleelle Johanna-piialle. Luoton pieni summa tuskin on horjuttanut leskirouvan varallisuutta, mutta Catharinan vaikutusvalta ja varallisuus on antanut hänelle mahdollisuuden myöntää luottoa myös henkilölle, jonka elanto on ollut riippuvainen toisten tarjoamasta työpaikasta. Catharinan myöntämät luotot eivät olleet merkittynä perukirjaan selkeällä velkakirjalla, jossa olisi selvinnyt selkeä päivämäärä. Todennäköisesti nämä luotot olivat solmittu epäsuorasti tai suullisesti ja myöhemmin ilmoitettu perukirjaan joko leskirouvan oman kirjanpidon kautta tai velallisten omasta ilmoituksesta.

---

⁵³ Turpeinen 1986, 71.

“Myönnetty velka piialle Johannalle 3 hopeataaleria - myönnetty velka leskirouva kapteenskalle Sofia Finkenbergille 4 hopeataaleria.”⁵⁴

Monien aatelisten varallisuus ei ollut oman säätyluokan sisällä kovinkaan suurta, mutta luottosuhteiden solmiminen kertoi myös muusta kuin pelkästään ylimääräisestä rahasta. Oman arvovallan näyttäminen ja osakseen myös oman kotitilan vaikutusvaltaan kuuluvien talonpoikien tukeminen auttoivat myös aatelisia itseään. Ulrika Focken menehdyttyä 12. helmikuuta 1859 perukirjoitus koottiin muutamia kuukausia myöhemmin ja perukirjoitukseen on merkitty huomattava määrä velkoja, joita on otettu sukulaissuhteiden turvin, mutta talonemäntä Focke on myöntänyt lainoja myös talonpojilleen käytännöllisiin tarkoituksiin. Velat on osoitettu perukirjaan todennäköisesti velkakirjalla, sillä perukirjaan oli merkitty luoton syyt ja käyttötarkoitus seuraavasti:

“ - talonpojalle Karl Gustaf Lindgrenille Nummenpäästä - talonpojalle Johan Holma Heikkilälle Klaukkalasta talon loppuun rakentamiseen.”⁵⁵

Aatelisten toiminta ei siis keskittynyt pelkästään omaan säätyyn eikä talonpoikiakaan jätetty huomioimatta vaan usein luoton myöntäminen ja ottaminen olivat hyviä väyliä vaikuttaa omaan elinpiiriin. Esimerkiksi Ulrikan tapauksessa toiminta oli hyvin itsenäistä kotitalouden asioiden hoitamista. Ulrikan aviomies, Venäjän kenraaliluutnantti Johan Furuhjelm, ei perukirjasta saatavan tiedon perusteella puuttunut vaimonsa tapaan hoitaa kotitaloutta tai ohjannut vaimonsa tapaa solmia luottosuhteita, sillä Ulrikan perukirjasta niitä löytyi suuri määrä ja luotonsaajat kuuluivat eri säätyihin ja väestöryhmiin. Aatelisnaisen toimijuus ja valta omassa elinpiirissään oli tässä tapauksessa merkittävää.

4. Johtopäätökset

Perukirjoista saatujen erilaisten esimerkkien kautta on selkeää, että naisten toiminta ja luottosuhteiden luominen oli mahdollista ja useissa tapauksissa se oli hyvinkin yleistä. Vaikka monet luotot oli myönnetty sukulaisuuden turvin, on todella merkittävää huomata,

---

⁵⁴ “Till Pigan Johanna 3 - till enkefru Sofia Finkenberg 4” Aatelin perukirjat 1858-1860 (Ecm:18) s. 186. <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=14305933>.

⁵⁵ ” - till Bonden Karl Gustaf Lindgren från Nummenpä - till bonden Johan Halman Heikilä från Klasskog för byggandet af Palsi baställs väga under loppit” Aatelin perukirjat 1858-1860 (Ecm:18) s. 358. <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=14307033>.

että aatelisten myöntämät luotot esimerkiksi palkollisille ja talonpojille eivät myöskään olleet mahdollittomia. Tutkimuksen alussa kysyin, että millaiset sosiaaliset suhteet mahdollistivat rahan lainaamista ja oliko vainajan iällä selvä korrelaatio myönnettyihin ja vastaanotettuihin lainoihin.

Ensimmäisenä on hyvä huomata, että vaikka monissa perukirjassa esiintyneissä tapauksissa luottosuhteen taustalla oli sukulaisuus- tai ystävyysuhde, mutta luottoja myönnettiin myös kepeämmin perusteiden kuten esimerkiksi Ulrika Fock toimi lainatessaan talonpoika Johanille rahaa talon loppuun rakentamista varten. Velat eivät siis olleet täydellisesti sidottuja tiettyihin säätyrajoihin tai hierarkioihin vaan naiset pystyivät osoittamaan omaa arvovaltaansa ja toimijuuttaan lainaamalla rahaa sitä tarvitseville vaikka luotonpyytäjät olisivat olleetkin eri säädyistä. Raha-asiat ja lainaaminen eivät siis olleet pelkästään miehille kuuluvia velvollisuuksia vaan myös yksi naisten tapa vaikuttaa. Pidänkin tätä erityisen tärkeänä tutkimustuloksena, sillä rahaa lainattiin yli säätyrajojen myös muutenkin kuin vain Ulrikan tapauksessa. Varakkaiden aatelissukujen mahdollisuus rahanlainaamiseen oli huomattavasti parempi kuin varattomien, joiden vaikutusvalta perustui pelkästään aatelistarvoon. Rahanlainaaminen alempaan säätyyn todennäköisesti liittyi oman arvovallan kasvattamiseen.

Vainajan ikä myöskin vaikutti lainaamiseen ja siihen millaista omaisuutta vainajalle oli perukirjoihin merkitty. Nuoret von Hellensin siskokset eivät ehtineet vaikuttaa elinpiirissään kovinkaan kauaa ennen varhaista kuolemaansa. Heidän köyhät perukirjansa näyttävät toteen, että aviosäädylle ja kotitalolla oli merkittävä rooli varallisuuden kerryttämisessä. Monet aineistossa esiintyneet, jo naimisiin ehtineet, naiset pystyivät käyttämään omaisuuttaan huomattavasti monipuolisemmin sekä näyttivät omaa arvovaltaansa selkeämmin.

Muutos luottosuhteiden määrässä ja laadussa on suhteessa aikaan ollut merkittävä tutkimuksen aikarajauksen sisällä. Tutkimuksen aikarajaus alkaa vuodesta 1828, jolloin perukirjoissa esiintyvät luotot ovat miehillä huomattavasti yleisempiä kuin naisilla. Tutkimuksen esimerkkien tarkoituksena on osoittaa, että naisten mahdollisuudet arvovallan kasvattamiseen sekä vapaiden luottosuhteiden solmiminen yleistyi läpi 1800-luvun. Yhteiskunta lipui kohti vapaampaa ilmapiiriä eikä 1600-luvulla painetut huonetaulut tai maalaislait enää määrittäneet naisen asemaa pelkästään oman kotitalouden piiriin vaan vaikuttaminen säätyrajojen ulkopuolelle tuli myös naisille mahdolliseksi.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut tutkia mikrohistoriallisella otteella aatelin naisia, heidän luomiaan luottosuhteita sekä analysoida toimijuutta, jota perukirjojen läpikäyminen on osoittanut. Aatelin naiset ovat toimineet hyvinkin itsenäisesti ja osoittaneet itsenäisyyttä yhteiskunnassa, jossa naisten suora vaikuttaminen ei ole ollut helppoa. Kuitenkin tämä tutkimus myös antaa lisää vaikutusta sukupuolihistorian kenttään, jossa naisten toimijuutta on tutkittu osana rakentunutta yhteiskuntaa. Olen iloinen siitä, että tämä tutkimus on osoittanut myös naisten vaikutusvaltaa ja itsenäistä asemaa, joiden avulla vaikuttaminen yhteisössä ja yhteiskunnassa on ollut mahdollista myös rahan ja arvovallan rakentamisen kautta.

Lähdeluettelo

Alkuperäislähteet:

Aatelin perukirjat 1774-1828 (Ecm:1) s. 142. <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=13710989>.
Aatelin perukirjat 1830-1832 (Ecm:3) s. 338. <http://digi.narc.fi/digi/slistaus.ka?ay=168157>.
Aatelin perukirjat 1858-1860 (Ecm:18) s. 182. <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=14305933>.
Aatelin perukirjat 1858-1860 (Ecm:18) s. 358. <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=14307033>.
Aatelin perukirjat 1867-1867 (Ecm:21) s.12. <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=14375471>.
Aatelin perukirjat 1867-1867(Ecm:21) s. 173-176. <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=14383803>
Aatelin perukirjat 1867-1867 (Ecm:21) s. 199. <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=14384023>.

Painetut lähteet:

Downs, Laura Lee. *Writing Gender History*. 2nd ed. London; New York: Bloomsbury Academic, 2010.

Eilola, Jari. "Cuckoi päällä curjanakin; cana alla armaisnakin" – patriarkalisuus, puolisoitten välinen suhde ja auktoriteettien muodostuminen" teoksesta *Arjen valta: suomalaisen yhteiskunnan patriarkalisesta järjestyksestä myöhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450-1860)*. Toimittaneet Einonen, Piia ja Karonen, Petri. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2002.

Hemminki, Tiina. *Vauraus, luotto, luottamus: talonpoikien lainasuhteet Pohjanlahden molemmin puolin 1796-1830*. Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2014.

Jussila, Tuomas, Lari Rantanen, Heli Huhtamaa, Petri Rekonen, Jukka Vornanen, ja Tiina Männistö-Funk. *Nälkävuodet 1867-1868*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2018.

Karonen, Petri, Nygård Toivo, Rantatupa Heikki, Vilkuna H.J. Vilkuna. *Vanhojen käsialojen lukukirja*. 2. uud. laitos. Jyväskylä: Kampus kustannus, 1998.

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, ja Eija-Riitta Grönros. *Kielitoimiston sanakirja: Toinen osa, L-R*. 3. uud. p. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus, 2012.

Lahtinen, Anu. *Sopeutuvat, neuvottelevat, kapinalliset: naiset toimijoina Flemingin sukupiirissä 1470-1620*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2007.

Lahtinen, Anu ja Vainio-Korhonen, Kirsi. "*Valta ja naiset esimodernia koskevassa historiantutkimuksessa: Pohjoismaista keskustelua toimijoista ja rakenteista*." teoksesta "*Vallan teoriat historiantutkimuksessa*". Tammi, 2011.

Liliequist, Jonas. "*Käänteinen vaimokuri – diskurssi avioliittoon kuuluvasta miehisyydestä, vallasta ja auktoriteetista Ruotsissa uskonpuhdistuksesta 1800-luvun alkuun*" teoksesta *Arjen valta: suomalaisen yhteiskunnan patriarkaalisesta järjestyksestä myöhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450-1860)*. Toimittaneet Einonen, Piia ja Karonen, Petri. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2002.

Mannander, Jonas. *Huoneen Peili*. Otava, 1998.

Markkanen, Erkki. *Perukirja tutkimuslähteenä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 1988.

Miettinen, Tiina. *Piikojen valtakunta: nainen, työ ja perhe 1600-1700-luvuilla*. 1. p. [Jyväskylä]: Atena, 2015.

Pylkkänen, Anu. *Puoli vuodetta, lukot ja avaimet: nainen ja maalaistalous oikeuskäytännön valossa 1660-1710*. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus, 1990.

Pöysä, Jyrki. "Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina." *Vaeltavat Metodit* 2010: 331-360.

Pöysä, Jyrki. *Lähiluvun tieto: näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, 2015.

Toivanen, Jenni. ”Äidillinen valta, lapselle kuuluva kuuliaisuus: Patriarkaalisuus leskiäitien ja lasten välisissä suhteissa 1700-luvun loppupuolen Sisä-Suomessa” teoksesta *Arjen valta: suomalaisen yhteiskunnan patriarkaalisesta järjestyksestä myöhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450-1860)*. Toimittaneet Einonen, Piia ja Karonen, Petri. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2002.

Turpeinen, Oiva. *Nälkä vai tauti tappoi?: Kauhunvuodet 1866-1868*. Hki: Suomen historiallinen seura, 1986.

Vainio-Korhonen, Kirsi. *Sophie Creutzin aika: aatelistämää 1700-luvun Suomessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2008.

Vainio-Korhonen, Kirsi. *Sofie Munsterhjelman aika: aatelist naisia ja upseereita 1800-luvun Suomessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2012.

Verkkolähteet:

Tuomaala, Saara. ”Naisten täydelliset poliittiset oikeudet 100 vuotta”.
<http://www.helsinki.fi/sukupuolentutkimus/aanioikeus/artikkelit/tuomaala.htm>. Luettu 28.4.2020.

Vainio-Korhonen, Kirsi. “Aatelist naiset toimivat jopa pankkiireina” Turun Sanomat 23.2.2014. <https://www.ts.fi/teemat/tiede/597693/Aatelistnaiset+toimivat+jopa+pankkiireina>
Luettu 6.2.2020 ja 24.4.2020.

Vainio-Korhonen, Kirsi. ”Piikominen oli naisten yleisin palkkatyö keskiajalta 1900-luvulle” Yle Uutiset 4.12.2006. <https://yle.fi/uutiset/3-5755218>. Luettu 11.3.2020.

Historismi.net. Mitat ja rahat, päivitetty 25.11.2016.
http://www.saunalahti.fi/hirvela/historismi_sivut/mitatsivu2.html. Luettu 11.3.2020.

